

УДК 336: 330.16: 316.422

І. А. Ломачинська

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ОСНОВА ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

В статті досліджено сутність фінансової грамотності, її вплив на соціально-економічні процеси в умовах сучасного розвитку. Обґрунтовано інститут фінансової грамотності як основи формування фінансової культури та фінансової поведінки в трансформаційній економіці України, які й визначають кількісно та якісно фінансову активність населення.

Ключові слова: фінансова поведінка, фінансова грамотність, фінансова культура, фінансова просвіта.

Глобальна криза світової економіки виявила низку інституційних «провалів» у реалізації фінансових відносин, які в умовах стрімкого розвитку фінансових ринків стали загрозами економічної стабільності як окремої країни, так і світового господарства в цілому. Серед таких «провалів» особливої уваги заслуговують фінансова культура, фінансова просвіта, фінансова грамотність населення. Саме незадовільний рівень останньої урядом США було визнано однією з основних причин іпотечної кризи, а потім і глобальної нестабільності в цілому. На думку Джона Брайантона, віцепрезидента Ради з фінансової грамотності при Президенті США, «фінансова культура в сучасному розвинутому світі, що швидко змінюється, стала ще одним життєво необхідним елементом в системі навиків і правил поведінки. Фінансова грамотність дозволяє людині не залежати від волі інших людей, від економічної системи в цілому. Освічена людина сама обирає ті життєві шляхи, які будуть для неї найбільш привабливими, одночасно створюючи матеріальну основу для подальшого розвитку суспільства. Тобто, фінансова культура дозволить людині стати більш самостійною у своєму виборі, незалежною та вільною» [1].

Проблема фінансової культури й грамотності є актуальною не лише для України, а й практично для усіх країн світу. Вкрай яскраво це проявилось в період світової фінансово-економічної кризи, в результаті чого більшість урядів питання економічної та фінансової грамотності включило в національні стратегії соціально-економічного розвитку та фінансово-економічної безпеки, а Єврокомісія серед восьми ключових компетенцій європейця визначила підприємницьку й економічну грамотність [2, с. 17]. Міжнародне визнання потреби у підвищенні фінансової грамотності суспільства підтверджується діяльністю Організації економічної співпраці та розвитку (ОЕСР) (наприклад, безпосередньо Всесвітнього банку та ООН).

Фінансова культура суспільства — це сукупність традицій, норм, ідей, які відображають рівень фінансової грамотності, навички й поведінку лю-

дей в галузі фінансових відносин, фінансового планування й розподілу грошових коштів при існуючому рівні розвитку інфраструктури ринку, фінансових інститутів і різних цінностей фінансової сфери, що мають матеріальне втілення, й створених ціленаправленою взаємодією людей [3, с. 236]. Отже фінансова культура визначається фінансовим мисленням, яке безпосередньо залежить від рівня фінансової грамотності. Остання, в свою чергу, є результатом фінансового виховання та освіти протягом усього життя будь-якого індивіда в будь-яких соціально-економічних умовах. Фінансово грамотна людина — це людина зі сформованим економічним мисленням; вона здатна діяти в ситуації вибору, усвідомлювати власну відповідальність, розділяти суспільні цінності [2, с. 19]. Управління фінансових послуг Великої Британії (Financial Services Authority) визначає такі компоненти фінансової грамотності, як забезпечення життєдіяльності, контроль за власними фінансами, планування на перспективу, вибір фінансових продуктів, збереження обізнаності про фінансові послуги.

Висвітленню питання економічної та фінансової грамотності населення присвячено багато різноманітних досліджень, прикладних робіт, методичних розробок багатьох урядів країн світу, державних і недержавних фінансових й освітніх організацій, в тому числі, ОЕСР, ООН. Однак у сучасній вітчизняній економічній та фінансовій літературі, особливо науковій, ця проблема поки не отримала належного висвітлення.

Отже, значимість фінансової грамотності в забезпеченні стабільності фінансово-економічного розвитку, зростанні добробуту населення в умовах становлення ринкових відносин в Україні обумовлює актуальність даної проблеми в сучасній економічній теорії та практиці щодо визначення її сутності; впливу на соціальний та економічний розвиток як індивіду, так і країни в цілому; обґрунтування інституційних засад розвитку системи фінансової грамотності та її суспільного закріплення згідно умовам трансформаційного періоду. Відповідно, метою даної статті є теоретико-методологічне обґрунтування інституту фінансової грамотності як основи формування культури фінансової поведінки, яка, в свою чергу, формує фінансову активність економічних суб'єктів в умовах ринкових перетворень та глобалізаційного розвитку.

Фінансова грамотність, насамперед, визначає успішність взаємодії домогосподарств, суб'єктів господарювання з фінансовими інститутами. Тобто, в широкому розумінні, вона відображає знання про фінансові інститути та фінансові продукти; уміння їх використовувати, приймати виважені фінансово-економічні рішення у разі потреби, а також розуміння індивідами своїх дій у цій сфері. Фінансова грамотність — це поняття, що поєднує установки, знання та навички. Установки формують базис фінансової грамотності та визначають фінансову культуру (культуру фінансової поведінки), яка, в свою чергу, відображає фінансове мислення. При цьому знання і навички повинні формуватися та розвиватися на основі довгострокової стратегії життєвого циклу будь-якої людини, яка розглядається в контексті розуміння ключових фінансових понять та використання цієї інформації для прийняття виважених рішень (витрати або заощадження, вибір

фінансового інституту або продукту, заощадження та їх використання на освіту або забезпечення життя в майбутньому), що сприяють економічній безпеці та добробуту населення.

У контексті вище зазначеного, необхідні фінансові знання повинні включати: розуміння ризику та доходності, інфляції, готівкових та безготівкових розрахунків, простий та складний процент, дисконтування, механізму функціонування фінансового ринку, фінансових інститутів, юридичну і податкову відповідальність всіх учасників фінансових відносин тощо [4, с. 89]. В той же час необхідні навички — це вміння шукати та знаходити інформацію про стан та динаміку ринку, звичка відслідковувати основні його показники; вміння читати договори та розуміти їх зміст, порівнювати пропозиції різних фінансових установ, суб'єктів господарювання та оцінювати ступінь їх перспективної стабільності.

Отже, фінансову грамотність можна визначити як сукупність знань щодо законів, правил економічної та фінансової діяльності; розуміння ключових фінансових понять, а також здатність приймати на цій основі обґрунтовані рішення, здійснювати ефективні дії для реалізації життєвих цілей та планів в теперішньому та майбутньому, що, в свою чергу, забезпечить зростання добробуту населення; його фінансово-економічної безпеки; розумне споживання, споживчу здатність; незалежність; конкурентоздатність, інвестиційну активність; відповідальність, самооцінку, цілеспрямованість; економічне та соціальне включення. Таке мікроекономічне підґрунтя, в свою чергу, здатне забезпечити макроекономічну стабільність фінансової системи держави.

Дослідження сутності фінансової грамотності та узагальнення існуючих досліджень [5] дозволяє визначити такі основні її економічні функції:

- 1) оптимізація та раціоналізація використання ресурсів;
- 2) формування компетентного споживача;
- 3) стимулювання посилення безпеки, зростання продуктивності праці, зайнятості, доходів;
- 4) активізація участі населення на фінансовому ринку з функціями заощадження та інвестування;
- 5) стабілізація фінансово-економічної системи;
- 6) забезпечення фінансово-економічної відповідальності населення;
- 7) забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, прискорення науково-технічного прогресу, а, отже, й економічного зростання.

В той же час, фінансова грамотність має не лише економічне, а й соціальне та суспільне значення. Серед суспільних функцій фінансової грамотності можна визначити наступні:

- 1) удосконалення нормативно-законодавчої бази;
- 2) посилення боротьби з тіньовою економікою;
- 3) зростання довіри населення, зниження злочинності;
- 4) розвиток демократії;
- 5) зростання добробуту населення;
- 6) розвиток соціально-культурної сфери.

Соціологічні дослідження в різних країнах світу демонструють досить низький рівень фінансової грамотності населення. Так, дослідження з ініціативи фонду Merrill Lynch Foundation виявили, що лише 48 % учнів випускних класів американських шкіл можуть правильно відповісти на питання з фінансової грамотності, 42 % американських батьків ніколи не обговорюють фінансові питання зі своїми дітьми [6]. Дослідження Кембриджського університету та компанії Prudential Insurance в 2004 р. виявило, що біля 9 мільйонів учнів випускних класів британських шкіл страждають «фінансовою фобією» та остерігаються будь-якої фінансової інформації, в тому числі, й щодо стану банківських рахунків, заощаджень і страхування. За результатами опитування 57 % дорослого населення Японії не має загального уявлення щодо фінансових інструментів; більше половини дорослого населення Австралії вважають себе фінансово грамотними, але лише 4 % з них правильно відповіли на запитання, що таке складний процент [7]. В цілому, за розрахунками Світового економічного форуму, на сьогодні 4 млрд. людей у світі не мають доступу до банківської системи.

Рівень фінансової грамотності в Україні вперше оцінили маркетингова компанія InMid спільно з Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) наприкінці 2010 р. Результати [8] демонструють вкрай низький рівень фінансової культури: 43 % українців не цікавлять новини фінансового характеру, незважаючи на те, що вони живуть в умовах ринкової економіки. З тих, хто цікавиться ними, 20 % відслідковують динаміку інфляції, споживчі ціни; 10 % населення спостерігають за цінами на нерухомість та змінами в пенсійному забезпечення; 5 % відслідковують динаміку процентних ставок по кредитах, 4 % — по депозитах; по 2 % — ціни на нафту і золото, курси валют, лише 1 % — змінами котирувань та індексів на ринку капіталів. В той же час, 78 % населення користуються фінансовими послугами комерційних банків при оплаті комунальних послуг, 61 % отримують зарплату за картками, 31 % — звертаються в банк за обміном валют. Однак ці операції часто для населення є вимушеними в зв'язку з тим, що форму їх реалізації обирають підприємства, установи виходячи не з бажання індивідів, а з інтересу мінімізації власних витрат та максимізації власних вигід. Одночасно 60 % українців мають заощадження, але лише 11 % довіряють гроші банківським установам. Лише 7 % населення застрахували власне життя, 0,9 % вклали кошти в інвестиційну компанію або недержавні пенсійні фонди.

За результатами дослідження, фінансово грамотними вважають себе 65 % населення України в цілому та 55 % тих, хто проживає в східних областях (Дніпропетровська, Харківська, Донецька, Луганська). З 7 питань щодо фінансової грамотності на усі питання відповіли лише один відсоток опитуваних, на 5 — 6—22 %, на 4 — 27 %, на 2 — 3—38 %, не відповіли на жодне питання — 1—13 %, тобто більш менш грамотними є 49 % опитуваних. З 15 питань з фінансової обізнаності, на 13—15 правильно відповіли лише 1 %, на 10 — 12—2 %, на 7 — 9—38 %, на 3 — 0—44 %. Лише 7 % населення відомо, що держава гарантує вклади в комерційних банках на суму 150 тис. грн., 57 % щодо відповідальності банків, 44 % — щодо

відповідальності поручителя, 20 % — щодо вирішення конфліктних ситуацій, 31 % — щодо гарантування інвестицій, 38 % — про гарантування вкладів в кредитних спілках, 34 % — про гарантування страховки.

Найбільш фінансово грамотними в Україні виявилися студенти вищих навчальних закладів. В той же час, молодша вікова група (20–24 років) виявилася і найбільш безграмотною. На думку експертів, це свідчить про суттєве розшарування молодого покоління та підтверджує тенденцію до подальшої поляризації бідних та багатих.

Дослідження також демонструють, що в більшості випадків споживачі фінансових послуг використовують інформацію про фінансові ринки з засобів масової інформації, тематичних телепередач (67 % опитуваних), 17 % використовує Інтернет, думку знайомих ураховують 19 %. У разі вибору фінансової установи для отримання кредиту або розміщення депозиту 50 % населення орієнтується на думку близьких.

Отже, в цілому можна засвідчити досить низький рівень фінансової культури українців, що, в свою чергу, стримує залучення у фінансову систему коштів, які обертаються поза банківським сектором (174 млрд грн та 75 млрд дол. США, за розрахунками НБУ [8]); сприяє зростанню обсягу проблемних та прострочених кредитів; створює умови для фінансових зловживань та фінансової злочинності, розвитку тіньової економіки, корупції тощо.

Викликає подив позиція окремих фінансових установ, керівники яких низький рівень фінансової грамотності пояснюють недосконалістю нормативно-правової, інформаційної регламентації НБУ; низьким рівнем реальних доходів населення, політичною нестабільністю або взагалі посиляються на відсутність зв'язку фінансової грамотності населення та стійкості фінансової системи, наводячи приклад США та ЄС.

В той же час, досвід Казахстану, який реалізує національну програму підвищення фінансової грамотності протягом останніх п'яти років, демонструє, що організація «Домашньої бухгалтерії» сприяє збільшенню в 1,5 рази використання фінансових інструментів, обумовлює інтерес до підвищення освіти та активізує наявні знання, а включення в шкільну програму економіки більш ніж на 20 % підвищує якість фінансових рішень [7]. В свою чергу, прийняття Закону США «Про покращення фінансової грамотності й освіти» та створення Ради по фінансовій грамотності в 2003 р. сприяло зростанню частки приватних інвесторів на 55 %.

Світовий досвід демонструє, що формування фінансово-економічної культури населення включає такі елементи:

- 1) Формування концепції економічної та фінансової грамотності й освіти.
- 2) Визначення учасників програм фінансової грамотності та організаторів-спонсорів.
- 3) Вибір оптимальних форм, програм фінансової та економічної освіти, відповідних цільових аудиторій, джерел фінансової грамотності.
- 4) Оцінка фінансово-економічної грамотності населення та програми щодо її підвищення.

Отже, вважаємо, що концепція фінансової освіти має відповідати, перш за все, меті формування фінансової культури, основними елементами реа-

лізації якої, на наш погляд, мають бути: підвищення обізнаності громадян про фінансові послуги; підвищення рівня їх знань й компетенцій в галузі особистих фінансів; зміни відношення громадян до фінансових інститутів, продуктів, їх фінансової поведінки; підвищення впевненості громадян в прийнятті фінансових рішень; підвищення залучення та участі громадян у використанні фінансових продуктів. В сукупності усі вони сприяють підвищенню фінансової обізнаності населення щодо фінансових інститутів, продуктів, інструментів, ринків. В подальшому це розширює та активізує участь населення в фінансових операціях, забезпечує зростання ефективності фінансових рішень. Отже, програми фінансової та економічної грамотності повинні виконувати освітню, соціальну, маркетингову роль.

Вигоди від програми фінансової грамотності розподіляються між різними групами, основними з яких є:

– Споживачі: отримують віддачу від власних коштів; захищаються від випадковостей; мінімізують ризики, надмірну заборгованість; економлять на платежах; захищаються від фінансових зловживань тощо.

– Фінансові організації, установи: зростання довіри населення до фінансової системи збільшує обсяг фінансових операцій, попит на фінансові продукти, зменшує витрати на маркетинг; зниження фінансових ризиків, проблемних операцій, фінансових втрат.

– Регулятори фінансового ринку (Центральний банк, Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку й ін.): фінансова грамотність — це стабільність фінансової системи.

– Уряд: забезпечення економічного зростання та підвищення добробуту населення.

– Роботодавці: зниження соціального податкового навантаження, високі доходи — висока продуктивність праці.

Таким чином, основними організаторами та спонсорами програми фінансової грамотності повинні виступати як держава, так і неурядові організації, комерційні структури.

Важлива роль серед усіх інститутів відводиться державі, яка впроваджує норми та правила функціонування фінансових ринків, захисту вкладників, інвесторів тощо, координує програму фінансово-економічної грамотності з метою забезпечення економічного зростання та підвищення добробуту громадян. Найбільш поширеними державними інститутами з підвищення фінансово-економічної культури в світовій практиці є: центральні банки (Бельгія, Чехія, Польща, Угорщина, Індонезія), фінансові регулятори (США, Естонія, Ірландія, Японія, Велика Британія), організації та інститути з питань зайнятості населення (Австрія, Чехія, Франція), Міністерство освіти та освітні організації (Словаччина), різні спеціальні фонди (Південноафриканська Республіка). Одним з найбільш ефективних координаторів фінансово-економічної грамотності є центральний банк, про що свідчить приклад Польщі — лідера серед країн Східної Європи по кількості та ефективності проведення освітніх програм.

Розуміння на державному рівні потреби у розвитку фінансової культури знаходить відображення у спеціальних програмах, національних стратегі-

ях, які мають на сьогодні понад сто країн світу: Австралія, Австрія, Бельгія, Канада, Чехія, Естонія, Німеччина, США, Велика Британія, Японія, Іспанія, Ізраїль, Польща, Румунія, Словаччина, Індонезія, ПАР, Італія, Республіка Корея, Нова Зеландія, Росія, Казахстан й ін. Крім того, в окремих країнах існують спеціальні закони щодо фінансово-економічної грамотності та освіти, зокрема, в США, Великій Британії.

Одночасно проблема фінансової грамотності населення актуальна й для комерційних організацій, установ. Перш за все, це банківські установи, страхові компанії, які разом з економічно та фінансово обізнаним клієнтом розширюють доступ до фінансових ресурсів; отримують зростання попиту на фінансові продукти; знижують витрати щодо фінансових ризиків своєї діяльності. Крім того, фінансово грамотний клієнт розумно сприймає будь-які зміни в соціально-економічному, політичному, суспільному середовищі, а тому не виступає генератором нестабільності у випадку кон'юнктурних змін. В сукупності це обумовлює значимість програм фінансової грамотності, у тому числі, для банківських установ, інвестиційних та страхових компаній, приватних пенсійних фондів. Ті організації, які це розуміють, вже сьогодні пропонують окремі програми в різних формах для різних груп населення. Так, «Приватбанк» пропонує для школярів освітню програму Junior Bank, страхова компанія «Асіс Тас» — «Азбуку фінансової грамотності», АТ «Сбербанк Росії» — «Все про банк: від А до Я» для дітей 4–6 років, ОТР банк — «Програму фінансової грамотності для підприємництва». Однак, поки не можна говорити про системність, комплексність цих програм. Здебільшого вони виконують маркетингову функцію і значно менше — освітню та суспільну. Хоча можна навести приклади реалізації й соціальних проєктів, зокрема «Школа фінансової грамотності й підприємництва» для підлітків 11–15 років з дитячих будинків й шкіл-інтернатів різних міст України.

Вплив фінансової освіти на розвиток економіки та суспільства має багатогранний то суперечливий характер. Так, з одного боку, підвищення фінансової грамотності сприяє залученню населення до фінансового ринку, а з іншого, розвиток останнього супроводжується ускладненням фінансових продуктів, що, в свою чергу, не гарантує збереження фінансової стабільності в умовах зростання невизначеності фінансових та економічних рішень, а, отже, й ризиків. Саме це демонструють більшість країн світу, в тому числі, й Україна, в період 2008–2009 рр. Тому вкрай важливим є питання вибору ефективних напрямів фінансової просвіти населення, методик, способів оцінки, контролю над використанням коштів на ці цілі тощо. Крім того, необхідною умовою успіху всіх цих заходів є їх комплексність, системність, своєчасність, доступність, що можна забезпечити, як демонструє світовий досвід, завдяки впровадженню національної стратегії фінансової грамотності, в якій програми відповідають інтересам людини, а не поточним проблемам фінансової системи.

Світовий досвід також демонструє, що існує достатньо багато форм фінансової просвіти. Їх вибір визначається, перш за все, такими чинниками, як цілі та аудиторія. Умови ринкової економіки вимагають отримання фі-

нансової освіти протягом усього життя. Чим раніше діти будуть розуміти роль грошей в приватному, сімейному, суспільному житті, тим раніше будуть сформовані корисні фінансові навички. А далі «від простого до складного» за рахунок закріплення, розвитку цих навичок можна забезпечити фінансову самостійність, фінансову безпеку та добробут протягом усього життя. Вкрай важливим це питання є для людей пенсійного віку.

Отже, основними цільовими групами програм фінансової освіти є діти й школярі, молодь і студенти, дорослі, незапрацездатне населення, батьки, безробітні, малозабезпечені верстви населення, учителі, тренери, інвестори, профспілки, пенсіонери, співробітники фінансових установ. Головні три цільові групи — це школярі, студенти і вчителі, які навчають цих дітей. Однак в різних країнах щодо важливості груп існують деякі відмінності. Так, в Великій Британії особливий акцент відводиться не тільки молоді, а й розведеним, пенсіонерам, військовослужбовцям, незапрацездатним громадянам; в Південній Африці — малозабезпеченим верствам населення.

Цілі фінансових програм, як правило, визначають їх зміст та методики роботи зі слухачами. Найбільш розповсюдженими формами поширення фінансової освіти є лекції та семінари; спеціальні тренінги з теми фінансової грамотності; спеціалізовані інтернет-портали. Крім того, важливу роль відіграють тематичні вкладки в газетах, журналах, теле- та радіопрограми, думки експертів, різні види реклами, тобто співробітництво з засобами масової інформації, що, в свою чергу, вимагає високої фінансової грамотності й журналістів. Цікавим є приклад Німеччини, де Музей грошей є невід'ємною частиною інформаційної політики Дойчбундесбанку та місцем для факультативного навчання дорослих і дітей.

Популяризація фінансової грамотності відбувається і шляхом проведення за ініціативи ООН 31 жовтня Міжнародного дня економіки (збереження). 18 вересня в Ірландії організується «День фінансової грамотності», в Канаді і США «тижні фінансового планування» або «кредитні тижні», «тиждень фінансової грамотності» в Росії.

Таким чином, визначаючи важливість фінансової грамотності населення як основи фінансово-економічної безпеки, стійкого розвитку національної економічної та фінансової системи, зростання добробуту, слід розуміти, актуальність і значимість формування ефективної системи фінансової просвіти Україні [9; 10]. Однак в процесі її розробки та впровадження слід врахувати наступне. По-перше, сьогодення вітчизняна система освіти не здатна забезпечити достатній рівень фінансової грамотності внаслідок відсутності відповідних навчальних програм, викладачів та тренерів, методик. По-друге, серйозною проблемою є відсутність загальної системи координації фінансової освіти. По-третє, в Україні не створена і не підтримується система підготовки носіїв фінансової освіти. По-четверте, нерозвиненість «інституційного середовища» фінансової поведінки як сукупності «правил», які формують навички, звички людей, структурують взаємодію людей з фінансовими інститутами.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, слід звернути увагу на необхідність посилення економічної, суспільної, соціальної ролі фінансової

культури за рахунок розширення координуючої ролі НБУ, Міністерства фінансів, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту у формуванні комплексної системи фінансової грамотності. А основними принципами відповідної освіти мають стати: врахування сучасних тенденцій розвитку світу та країни, сприяння розвитку ділової активності; закріплення раціонального економічного мислення; створення загальної системи ділової освіти, забезпечення її відповідності економічній та фінансовій політиці держави.

Список використаної літератури

1. Виступ Дж. Брайдантона на п'ятому саміті з фінансової освіти (25–26 листопада 2008 р.) «Зниження фінансової незахищеності: вплив інновацій» («Financial Education Summit 2008») [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.financialeducationsummit.org/2008/presentations/FE%20Summit%202008%20Summary%20Day%20One%20-%20Plenary%20Panel.pdf>
2. Повышение уровня финансовой грамотности — накопление в обществе человеческого капитала. // Экономика мегаполисов и регионов. — 2010. — № 3 (33). — С. 12–21.
3. Фатихов А. И., Насибуллы Р. Т. Проблемы формирования финансовой культуры населения России сквозь призму социологических исследований // Вестник ТОГУ. — 2010. — № 2 (17). — С. 235–244.
4. Метелева Е. В. Воздействие на социально-экономическое поведение домохозяйств через взаимодействие с банковским сектором // Экономические науки. — 2010. — № 3 (64). — С. 86–89.
5. Финансовая грамотность населения как фактор экономического, финансового и социального развития // Матеріали науково-практичної конференції «Фінансова грамотність населення як фактор соціально-економічного розвитку суспільства», 10 травня 2010 р. / Науково-дослідний фінансовий інститут Державного університету Міністерства фінансів Російської Федерації [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nifi-abik.ru/nifi/info/pres002.pdf>
6. Программа повышения инвестиционной культуры и финансовой грамотности населения Республики Казахстан на 2007–2011 годы. // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.fingramota.kz/>
7. Как заставить деньги населения работать на экономику? // Открытый Казахстан. — 22.03.2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.open.kg/ru/theme/analit/?theme_id=142&id=539
8. Похвальная грамота, или каков уровень финансовой грамотности украинцев // Банковские новости Украины, 13.12.2010: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://banknews.com.ua/13250.html>
9. Ломачинська І. А. Оптимізація фінансової поведінки домогосподарств у трансформаційній економіці України / І. А. Ломачинська // Економічний простір. — 2011. — № 49. — С. 141–149.
10. Ломачинська І. А. Формування фінансової поведінки вітчизняних домогосподарств у сучасних умовах розвитку національної економіки. / І. А. Ломачинська // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2011. — № 3. — том 1. — С. 172–174.

И. А. Ломачинская

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

**ФИНАНСОВАЯ ГРАМОТНОСТЬ КАК ОСНОВА ОПТИМИЗАЦИИ
ФИНАНСОВОГО ПОВЕДЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ
ТРАНСФОРМАЦИИ**

Резюме

В статье рассмотрена сущность финансовой грамотности, ее влияние на социально-экономические процессы в условиях современного развития. Обоснован институт финансовой грамотности как основа формирования финансовой культуры и финансового поведения в трансформационной экономике Украины, которые, в свою очередь, определяют финансовую активность населения.

Ключевые слова: финансовое поведение, финансовая грамотность, финансовая культура, финансовое просвещение.

I. A. Lomachynska

Odessa I. I. Mechnikov National University

**FINANCIAL LITERACY AS BASIS OF OPTIMIZATION
OF FINANCIAL BEHAVIOR IN THE CONDITIONS OF GLOBAL
TRANSFORMATION**

Summary

The article explored the essence of financial literacy and its impact on socio-economic processes in a modern development. Grounded the institute financial literacy as a basis for the formation of financial culture and financial behavior in the economy of Ukraine, which determine quantitatively and qualitatively financial activity of the population.

Key words: financial behavior, financial literacy, financial culture, financial education.